

OSMANLI DÖNEMİNDE KÜÇÜKSU KASRI'NIN DİPLOMATİK KABUL VE KONAKLAMA AMAÇLI KULLANIMI

Osman Nihat Bişgin* - Mustafa Yiğit Baldan**

Gönderilme Tarihi: 02.11.2021 - Kabul Tarihi: 20.05.2022

Özet

19. yüzyıl öncesinde yabancı devlet adamlarının Osmanlı Devleti'ne yönelik resmî ziyaretleri az sayıdadır. 19. yüzyıl ile Osmanlı Devleti'nin diplomatik ilişkileri ciddi bir ivme kazanmıştır. Son dönemin padişahları yıllardır süregelen bazı alışkanlıkları değiştirmiş ve Avrupalı devletlerle olan mesafeyi kaldırmaya dair adımlar atmışlardır. Sultan Abdülmecid ilk defa İstanbul'daki yabancı elçiliklerin ziyafet davetlerine olumlu cevap vermiş, Sultan Abdülaziz ise ilk defa Avrupa seyahatine çıkmıştır. Diplomatik ilişkiler sürecinde İstanbul'a gelen yabancı konuklara biniş kasrı hüviyetinde olan binaların ve yazlık sarayların tahsis edildiği gözlenmiştir. Aynı amaca hizmet etmek üzere Küçükso Kasrı, Avrupadan Uzak Doğu'ya büyük bir coğrafyadan gelen diplomatik ziyaretçilere kapılarını açmıştır. Kasrın yeni inşa edilmiş modern bir bina olması ve İstanbul Boğazı üzerindeki konumundan dolayı yabancı elçiliklere yakınlığı, tercih edilmesindeki önemli unsurlardır.

Bu çalışmada, Küçükso Kasrı'nın biniş kasrı hüviyetini koruyarak diplomatik kabul ve konaklamalara ev sahipliği yapması, yabancılar tarafından tutulan hatırat türü eserler ve süreli yayınlar üzerinden izlenmiştir. Küçükso Kasrı'nın kazandığı bu yeni fonksiyon, Osmanlı arşiv belgeleriyle de teyit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Gökso Kasrı, Küçükso Kasrı, Biniş Kasrı, 19. Yüzyıl Osmanlı Diplomasisi, Osmanlı Devleti'ne Yabancı Ziyaretler, Boğaziçi, İstanbul Sarayları, Osmanlı Hanedan Sarayları

THE USAGE OF THE KÜÇÜKSU PAVILION FOR DIPLOMATIC RECEPTIONS AND HOUSING FOREIGN OFFICIALS IN THE OTTOMAN PERIOD

Abstract

Before the 19th century, there had been considerably rare official State visits to the Ottoman Empire. Nevertheless, from the 19th century onwards, Ottoman Empire's diplomatic relations gained a remarkable intensity. Sultans of the era began to change some customs that have prevailed for long years for the purpose of eliminating the distance from the European States. For the first time, Sultan Abdülmecid accepted the invitations from foreign ambassadors and Sultan Abdülaziz left the country to visit Europe. It is observed that the imperial buildings used during daytime and the imperial summer palaces were allocated to the foreign officials who came to Istanbul for diplomatic meetings. As one of these buildings, Küçükso Pavilion opened its gates to diplomatic visitors from wide geography -Europe to the Far East. Being a newly constructed modern building and locating on the Bosphorus with a close distance to foreign missions, were the primary reasons to prefer the pavilion for this purpose.

In this article, the usage of the Küçükso Pavilion as a State guest house that sustained its daytime residence purpose has been studied through the memoirs of foreign visitors and newspapers of the period. This new function of the pavilion was also confirmed with the documents registered at the Ottoman State Archives.

Keywords: Gökso Pavilion, Küçükso Pavilion, Excursion Kiosk, 19th Century Ottoman Diplomacy, Foreign Visits to the Ottoman Empire, Bosphorus, Istanbul Palaces, Ottoman Imperial Palaces

* Rehber, Tarihçi, M.A., Millî Saraylar, o.bisgin@hotmail.com, ORCID No: 0000-0001-8036-2973

** Müze Görevlisi, Tarihçi, Millî Saraylar, yigitbaldan@hotmail.com, ORCID No: 0000-0003-3092-9112

Giriş

Küçüksu ya da Göksu ismiyle anılan semt, 1751'den itibaren devlet idare erkinin zirvesi olan Padişah'a mahsus bir kasra ev sahipliği yapmıştır. İstanbul halkının önemli bir sayfiye alanı olan bu mekân, sandal sefalariyle öne çıkmıştır. Göksu ve Küçüksu dereleri arasında yer alan bu semt, oryantalistler tarafından "Asya'nın Tatlı Suları (Les Eaux Douces d'Asie)" olarak tanımlanmıştır. "Avrupa'nın Tatlı Suları" olarak bilinen Kâğıthane ve Alibeyköy dereleri arasındaki alanda bulunan Sâdâbâd Kasrı ve civarındaki bahçeler Patrona Halil İsyanı neticesinde harap olunca bu bölgeye rağbet daha da artmıştır.

Sultan II. Mahmud döneminde Göksu bölgesinin atıcılık maksadıyla kullanıldığı bilinmektedir.¹ Burada bulunan ahşap kasır yıktırılmış ve 1856-1857 yıllarında günümüze ulaşan Küçüksu Kasrı inşa edilmiştir.² Kasır, Osmanlı devlet teşrifatını tamamen değiştiren Dolmabahçe Sarayı gibi büyük bir devlet projesi ile muasırdır. Dolmabahçe Sarayı ile Küçüksu Kasrı'nın ortak dekoratörü Charles Séchan, Sultan Abdülmecid'e Fransa Büyükelçisi Charles-Félix de la Valette tarafından ısrarla tavsiye edilmiş bir sanatçıdır. Tavan süslemelerinin Séchan tarafından yapıldığı kesin olarak bilinen oda, kasrın giriş katında kara tarafına açılan 2 numaralı odadır.³ Sultan Abdülaziz'in buyruğuyla kasrın bilhassa Boğaz'a bakan dış cephesinde süslemeler arttırılmıştır.⁴

1 Enderûnlu Vâsif'in dizelerinden, Sultan II. Mahmud'un binişlerinde mesirede atıcılık yaptığı anlaşılmaktadır. "Ser-i Gül-hânede Yıldızda İhlamur u Göksu'da nice destiy-i beyzayı kırdı ol şâh-ı maârif-sâz / Hele Göksu'da bin beş yüz adımdan iki gez noksân Sebûyi urdu menzil bozdu Sultân-ı hüner-perdâz." Özge Öztekin, "Atıcılık Sporunda Bir Osmanlı Sultanının Performansını Dönemin Şiirinden Okumak: Tarih Manzumelerine Göre II. Mahmud'un Ok ve Tüfek Atıcılığı", *Folklor/Edebiyat*, 16/63 (2010), 117-125, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/255279>, Erişim Tarihi: 30.03.2021.

Beykoz Yenimahalle'de bulunan, II. Mahmud'a ait, 1811 tarihli nişan taşı da bu durumu doğrulamaktadır.

2 Kasrın tarihçesi hakkında bkz. Nesrin Taşer, *Küçüksu Kasrı*, 2. Baskı, İstanbul: Milli Saraylar Yayınları, 2018, 25-40.

3 Claire Vignes-Dumas, "Charles Séchan İstanbul'da", Çev. O. Nihat Bişgin, *Millî Saraylar Sanat - Tarih - Mimarlık Dergisi*, 9 (2012), İstanbul: Milli Saraylar Yayınları, 234-251.

4 Semavi Eyice, "Küçüksu Kasrı", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kucuksu-kasri>, Erişim Tarihi: 30.03.2021.

Osmanlı Arşivi'nde ve vakanüvis tarihlerinde kasrın değişik isim ve sıfatlarla anılması dikkat çekmektedir. "Göksu Kasr-ı Hümâyûnu"⁵, "Göksu-i Sagır Kasr-ı Hümâyûnu"⁶ ve "...Tebdîl binişi târîkiyle Küçüksu Kasr-ı dil-nişini"⁷ farklı anılmalara örnektir. Bu tanımlamalar neticesinde, kasrın ikametden ziyade gündelik kullanımlara hizmet ettiği hâkim görüş olarak yerleşmiştir. Kasrın diplomatik amaçlarla kullanılmasındaki en büyük etkenlerden birisi, konumu olmuştur. Küçüksu Kasrı, Anadolu ve Rumeli hisarları gibi Boğaz'ın en dar olduğu noktada yer almıştır. Ayrıca 19. yüzyılda İstanbul'da çoğu elçinin Tarabya-Büyükdere civarında bulunan yazlık konutlarına da oldukça yakındır.

Bu çalışmada, Osmanlı devlet idaresindeki değişiklikler ekseninde Küçüksu Kasrı'nın diplomatik kullanımları ve burada yatılı misafirlerin ağırlanması örneklendirilecektir. Biniş kasrı hüviyetinin yanına eklenen özellikleriyle devlet temsilindeki önemi, örnekler üzerinde tartışılacaktır. Çalışmamızda temel olarak Osmanlı Arşivi belgelerinden, yerli ve yabancıların hatıralarından ve vakanüvis kaynaklarından faydalanılmıştır.

Hükümrânlık Sarayı ve Biniş Kasrı Kavramları

Osmanlı Devleti'nde Topkapı Sarayı dört yüzyıla yakın bir süre hükümrânlık sarayı olmuştur. Sonra bu unvanı Dolmabahçe Sarayı üstlenmiştir. Sultan II. Abdülhamid Han'ın, saltanatının ilk sekiz ayında Dolmabahçe Sarayı'nda ikamet edip ardından Yıldız Sarayı'na geçmesi ile Osmanlı'da yeni bir dönem başlamıştır. Devr-i Hâmid olarak bilinen bu dönem, Yıldız Dönemi olarak da anılmaktadır. Ne var ki, hükümrânlık sarayı ile saltanata mahsus diğer binaları net şekilde tefrik etmek zordur. II. Abdülhamid'in son Mâbeyn Başkâtibi Ali Cevad Bey, Sultan II. Abdülhamid'e devlet teamüllerini hatırlatarak muayede merasimi için Yıldız Sarayı yerine Beşiktaş Sahil

5 BOA, Y.MTV, 38-127 (16 Mayıs 1889).

6 BOA, C.SM, 81-4068 (30 Ağustos 1792).

7 Seydi Vakkas Toprak, *Nuri Tarihi (Metin-İnceleme)*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, 2011, 460.

Sarayı olarak da anılan Dolmabahçe Sarayı'nın kullanılmasını tavsiye etmiş ve bu konuda ısrar etmiştir. Sultan II. Abdülhamid buna cevaben, yapıların idare makamı olarak sayılabilmesi için Padişah'ın içinde bulunmasının yeterli olduğunu ifade etmiştir.⁸ Hükümlerlik saraylarının devlet kabullerinde ve büyükelçi güven mektubunun takdiminde kullanıldığına dair kayıtlar vardır. Yukarıda verilen örnekten anlaşılacağı üzere, bir hükümlerlik sarayını tespit etmek kolay değildir. Padişah'ın tercihi bu konuda belirleyicidir. Bunun yanı sıra bir hükümdarlık sarayının belli ihtiyaçları karşılması beklenmektedir. Bunlar ek binalar olarak nitelendirilen harem, mut-fak, ahırlar ve hamam gibi müstemilat binalarıdır.⁹

Osmanlı padişahlarının çeşitli amaçlarla saraydan çıkarak mesire alanlarına yaptıkları seyahatlere “Biniş-i Hümayûn” denilmiştir. Küçük Kasrı'nın da arasında olduğu bu biniş kasrı kısa süreli gezilerde kullanılmıştır. Örneğin, Cuma namazını kılmak üzere saraydan ayrılan padişahlar, saraya dönmeden önce bir biniş kasrında birkaç saat vakit geçirmeyi tercih etmiştir. Yakın anlamlarda kullanılan bir kavram da Göç-i Hümayûndur.¹⁰ Göç-i Hümayûn veya Nakl-i Hümayûn, gününbirlik ziyaretlerin dışında, hanedan mensuplarının katıldığı ve günler süren gezilere verilen isimdir. Bu tür geziler için daha geniş mekânlar kullanılmıştır. I. Mahmud (1730-1754) saray dışı ikametlere sıkça gitmiştir.¹¹ Biniş maksadıyla yaptırılan

eski ahşap Küçük Kasrı'nın da onun devrinde inşa edilmesi tesadüf değildir. Biniş kasrıları, padişahların İstanbul gezilerinde birkaç saat geçirdikleri ve hava değişimi için geldikleri binalar olduğundan yukarıda anılan ek binaları içermemiştir. Binişlerde padişahların tercihleri ön planda olmuştur. Örneğin, Sultan Abdülmecid'in tercihi Küçük Kasrı ve İhlamur kasrıları iken, Sultan II. Abdülhamid Yıldız Sarayı'ndan çıkmayı uygun görmemiş ve biniş kasrıları kullanmamıştır. Halefi Sultan Reşad ise İhlamur Kasrı'nda tenezzüh etmiş, ancak yaz dönemi için Balmumcu Kasrı'na yeğlemiştir. Sultan Reşad'ın başkâtibi Halid Ziya (Uşaklıgil), saray tabiriyle “gidiş” yapmanın ve saray dışında birkaç saat geçirmenin Padişah'a ne kadar iyi geldiğini gözlemleyerek aktarmıştır.¹² Halid Ziya Bey'in halefi olan Ali Fuad (Türkgeldi) ise Sultan'ın en sevdiği tenezzühgâhının İhlamur Kasrı olduğunu belirterek hatıralarının ek (istitrad) bölümüne padişahların insani yönünü gözler önüne seren şu satırları derç etmiştir:

“...Cuma günleri selâmlık resminden sonra alelekser İhlamur'a ve yaz mevsimlerinde de Balmumcu Köşkü'ne giderdi. Öğle taamını orada edib, yemekten sonra ben-değândan bazılarına o günkü gazeteleri okutup ve onlar okurken kendisi sandalye üzerinde uyurdu. Badehu abdest alıp, ikinci namazını eda ederdi. Başmâbeyinci ekseriya sarayda kalıp gidişlerde bulunmadığından akşamüzeri benimle seryâveri birlikte veyahut beni yalnız olarak yanına çağırıp bir müddet âfâki sohbet eylerdi. Hava güzelse biraz da birlikte bahçede dolaştıktan sonra araba ismarlayıp saraya avdet ederdi. Bana da doğrudan doğruya eve avdet etmek üzere ruhsat verirdi. İhlamur Köşkü'nün bahçesinde çok gül ağacı bulunduğundan, gül mevsiminde beğendiklerinden birer gül koparıp haremlerine hediye olmak üzere götürürdü. Fakat ikişer tane kopartmaya kıyamazdı. Avdet ederken: 'Başkâtip, bugün iyi eğlendik, değil mi?' deyip ben de 'saye-i Hümayûnlarında pek iyi eğlendik efendim' diye mukabele ederdim. Bu sade ve yeknesak hayatı kendince eğlence addederdi.”¹³

8 Ali Cevad, *Fezleke*, Haz. Faik Reşit Unat, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1960, 35.

“Beşiktaş'a gitmeyeceğim. Burası da saraydır. Padişahlar nerede otururlarsa saray orasıdır. Muayede burada yapılacaktır. Emir verdim, söz istemem.”

9 Zafer Sağdıç, Osmanlı saraylarını “Tam Teşkilatlı Yönetim Sarayları”, “Göç Sarayları” ve “Biniş Sarayları” olarak üç bölümde değerlendirir. Ayrıca, biniş kelimesinin bineş şeklinde de anılmasından yola çıkarak “görüşmek, münazara etmek” anlamlarına geldiğini belirtir. Zafer Sağdıç, *Üç Osmanlı Sarayında İşlev ve Mimarlık Bağlantısı*, Doktora Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2006, 7.

10 Emine Dinceç, “Osmanlı Padişahlarının Yazlık Saray Kültürü: Göç-i Hümayun (18. Yüzyıl)”, *XVI. Türk Tarih Kongresi (20-24 Eylül 2010)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2015, 229-252.

11 I. Mahmud, Üsküdar yakasında ilk kez göç-i hümayûn için Beylerbeyi Sahılsarayını kullanmış ve burada 26 gün (19 Haziran-15 Temmuz 1737) kalmıştır. Fikret Sarıcaoğlu, “Üsküdar'da Osmanlı Padişahları: Göçler, Binişler ve Selamlıklar, XVIII. Yüzyıl”, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V*, 2007, 550-565. Biniş-i Asâfi denilen sadrazam binişlerinin mevcudiyeti yanında III.

Selim devrinde onun onayıyla şeyhülislam ve kaptan paşaya da biniş ile birlikte Göksu'ya tenezzüh izni verilmiştir. “...Boğaz içinde Küçük Göksu ta'bir olmur mahall-i dilârâya biniş tarihiyle resmen azîmet...”, HAT 179-8039 (21 Nisan 1800).

12 Halid Ziya Uşaklıgil, *Saray ve Ötesi*, Haz. Nur Özmel Akın, 2. Baskı, İstanbul: Özgür Yayınları, 2012, 400.

13 Ali Fuad Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987, 265-266.

1 Fausto Zonaro, *Kaiser II. Wilhelm'in Yıldız Şale'ye Gelişi*, 1899, kâğıt üzerine suluboya, 43 x 76 cm, Env. No. 11/1200

Osmanlı Devlet Geleneğinde Kasır ve Köşklerin Diplomatik Kullanımları

Padişahların günübirlik kullanımlarına hizmet eden kasır ve köşklerin, yabancı konuklara tüm hizmetkârları emirlerine âmâde kılınarak tahsis edilmesi, o kişilere verilen önemi göstermektedir. Bu noktada tarihsel sıralama ile birkaç örnek verilecektir:

Sultan Abdülaziz, 1867 yılında Paris Umumi Sergisi için III. Napoléon'un misafiri olarak Fransa'ya davet edilmiştir. Padişah'ın kabul ettiği bu davetle, ilk defa bir Osmanlı padişahı Avrupa'ya gezi maksatlı gitmiştir. İade-i ziyaret kabilinden olan 1869 yılındaki ziyarette, III. Napoléon'u eşi İmparatoriçe Eugénie'nin ağırlandırma sürecinde Beylerbeyi Sarayı topyekûn İmparatoriçe'nin emrine verilmiştir. Sultan II. Abdülhamid döneminde tesis edilen Alman-Türk dostluğu, Kayzer II. Wilhelm'in 1889 ve 1898 tarihli İstanbul ziyaretleri vesilesiyle pekiştirilmiştir. Bu iki ziyaret için Yıldız Şale Köşkü'ne anılan tarihlerde birer bina eklenmiştir.

Osmanlı Devleti'ndeki yarı resmî bir kabul örneği olarak Sultan Abdülmecid (1839-1861) döneminde, 1850 yılında, eski İhlamur Kasrı'nda

Alphonse de Lamartine'in (1790-1869) ağırlandırılması gösterilebilir. Lamartine, Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'nın (1800-1858) aracılığıyla Padişah'ın huzuruna çıkma imkânı bulduğunu ve kendi konumunun sarayda ağırlandırmaya el vermediğini ifade etmiştir. İlgili bölümü hatıratından çevirerek aktarıyoruz:

*"Saray adabı, bir yabancı'nın arzını, merasim diplomatlarının da katıldığı bir ortamda yapılmasını gerektirir. Ancak ne benim Doğu seyahatimin hızı ne de Büyükelçimizin tavassutunu kullanmak istemeyen yapım böyle uzun bir bekleyişe ve şatafatlı bir merasime müsaade ederdi. Şu hâlde sadece bir seyyah, bir Sultan misafiri olarak takdim edilmem iktiza ediyordu. Bu hususta, kaideye muhalefet etmek lütfunda buyurdular. Mustafa Reşid Paşa aracılığıyla kasr-ı hümmâyûnlardan biri olan ve Avrupa Yakası'nda, Arnavutköy'ün arkasında, bulunduğu yabancı vadi ile isimlendirilen İhlamur Kasrı'nda, üç gün sonra Padişah tarafından kabul edileceğim bildirildi."*¹⁴

14 Guy Fossat, *Voyager avec Lamartine en Turquie, extraits ordonnés et illustrés du Nouveau voyage en Orient*, Académie de Mâcon, 2008, 57-62.

1848 yılında üç ay Dışişleri Bakanlığı makamında bulunan, aynı yıl Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde rakip olduğu Louis Napoléon'un (sonradan Fransa İmparatoru III. Napoléon) ezici oy üstünlüğü karşısında itibarı zedelenen Lamartine, bu ziyareti ile Osmanlı desteğini ummuş ve Aydın bölgesinde bir çiftlik talep etmiştir. Padişah onu gözden çıkarmak istemediğinden kendisine bir çiftlik bağışlamıştır. Biniş kasırlarının tarihine dair verilen bu örnek, Küçükku Kasrı'nın kabul ve merasim amaçlı kullanımını anlamamızda yolumuzu aydınlatmaktadır.

Küçükku Kasrı'nın Diplomatik Kullanımı

Sultan II. Mahmud (1808-1839), Avusturya İmparatoru'nun kardeşi Arşidük Johann (1782-1859) Ekim 1837'de İstanbul'a geldiğinde Saray-ı Hümayûn'da bir ziyafet vermiştir. Kendisine sofrada bulunması tavsiye edildiğinde geleceği görürcesine şu sözleri söylemiştir:

*"Ben Avrupa ile olan münâsebâtı sarayda bir ziyâfet vermek derecesine kadar getirdim. Ândan ilerisini ahlafıma bıraktım."*¹⁵

Sultan II. Mahmud'un halefi ve oğlu olan Abdülmecid ise diplomatik açılımlar konusunda öncü bir padişaktır. Kırım Harbi'nde Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan Britanya ve Fransa'nın İstanbul Elçiliklerinden 1854 yılında gelen resepsiyon taleplerine icabet etmiştir. Sultan Abdülmecid'in bir yabancı ile aynı sofrada oturması ise aşağıda izah edilmiştir.

Kudüs'ten Hac dönüşünde, 1858 yılında, Rus Çarı II. Aleksandr'ın (1855-1881) biraderi Grandük Konstantin Nikolayeviç (1827-1892) ve eşi Grandüşes, Padişah tarafından Küçükku Kasrı'na kuşluk taamı için davet edilmiştir. Cevdet Paşa'nın deyişiyle, Osmanlılarla hoş geçinme arzusunda olan Çar, biraderini adeta diplomat olarak görevlendirmiştir. Bu kahvaltıda geleneğe uygun olarak vükelâdan kimse masaya oturmamış, Divan-ı Hümayûn Tercümanı Ârifi Bey odada ayakta beklemiştir.¹⁶

15 Ahmed Cevdet Paşa, *Tezakir*, Haz. Cavid Baysun, Cilt 2, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1986, 76.

16 Ahmed Cevdet Paşa, *Tezakir*, 76.

2 Albert Edward'ın İstanbul ziyaretinde Abdullah Biraderler tarafından çekilmiş fotoğrafı, Royal Collection Trust

Küçükku Kasrı, bu vesileyle süregelen bir âdetin değişmesine tanıklık etmiştir. Fatih Kanunnâmesi ile belirlenmiş bir geleneğin bu kahvaltıyla esnetildiği görülmektedir.¹⁷ Bu özel kahvaltı için önceden hazırlıklar yapılmıştır. Rus misafirin ziyaretinden çok kısa bir süre önce de kasrın çeşitli mahallerinin tamiraty yanında "Arz Odası ve Mâbeyn-i Hümayûn'un çuka seccadelerle" tefrişi talep edilmiştir.¹⁸

17 Abdülkadir Özcan, "Fatih'in Teşkilat Kanunnamesi ve Nizam-ı Âlem için Kardeş Katli Meselesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, (Fatih Sultan Mehmed'e Hatıra Sayısı), 33 (1980/1981), 45.

"Ve Cenab-ı Şerifim ile kimesne taâm yemek kanunum değildir. Meğerki ehl ü tyalden ola. Ecdâd-ı izamım vüzerasiyle yerler imiş. Ben ref' etmişimdir."

18 BOA, TSMA. e, 572-108 (13 Aralık 1857).

Belçika Veliahtı Dük de Brabant [sonradan II. Leopold (1865-1909)] tarafından gerçekleştirilen İstanbul ziyareti büyük diplomatik öneme sahiptir. Hatıralarında ayrıntılı bir biçimde Sultan Abdülmecid'i tasvir eden Dük için 28 Nisan 1860 günü Dolmabahçe Sarayı'nda bir ziyafet verilmiştir. Bu görüşmede misafir, Padişah'a Boğaziçi bölgesinden arazi almak isteğini iletmış, ancak bu istek nazikçe reddedilmiştir. Dük ertesi gün Boğaziçi'nde ağırlanmış ve Küçüksu Kasrı kapılarını Dük onuruna verilen kahvaltı için açmıştır. Dük, bu kahvaltıdan bir gün sonra İstanbul'dan ayrılmıştır.¹⁹

Küçüksu Kasrı, Sultan Abdülaziz (1861-1876) döneminde de bazı kabuller ve yemekler için kullanılmıştır. İlklerden bir diğeri de Galler Prensi Albert Edward'ın (sonradan VII. Edward) gelişi üzerine yaşanmıştır. Prens, hatıralarında geniş yer verdiği bu seyahati vesilesiyle 25 Mayıs 1862 tarihinde İstanbul'daki Britanya Büyükelçiliği'nde Hariciye Nazırı Âli Paşa tarafından sunulan Osmanî Nişanı ile taltif edilmiştir.²⁰ Bir gün sonra Prens şerefine verilen ziyafet sofrasına bu defa bakanlar (vükela) ve Padişah da eşlik etmiştir. Kabul, gayriresmî olduğu için katılımcılar üniforma giymemiş, muhtemelen saraylardan biri yerine bir biniş kasrı da bu sebeple tercih edilmiştir.²¹ Padişah'ın yemek sofrasına vükela ile oturmasıyla Osmanlı Devleti'nde bir ilk yaşanmıştır. Sofrada Prens Albert'e bir amiral ve bir general ile Britanya Elçisi eşlik etmiştir. Bu ziyafet aynı zamanda veda merasimi olmuş, sunulan yemek katılımcıların hoşuna gitmiş ve hatıralara not olarak düşülmüştür.²² Yemeğin hazırlanması ve sunulmasında görevli kılınan Tarabyalı Lokantacı

Tepalse'ye de 12.603 kuruş tutarında ödeme yapılmıştır.²³ Bu evrak, kasırdaki ziyafet süreçlerinin finansmanı ve dış firmalardan hizmet alımı hususunda tarihe düşülmüş önemli bir nottur.

1862 yılında Küçüksu Kasrı bir misafiri daha ağırlamıştır. İtalya kralzadesi olarak anılan bu kişinin aynı yılın ağustos ayında Mecidiye Nişanı almış olan İtalya kralının oğlu Umberto (sonradan I. Umberto) olması muhtemeldir. Kralzade için kasırda ziyafet verilmiştir.²⁴ Ancak kasırda ikamet edip etmediği tespit edilememiştir.

Küçüksu Kasrı'nın ikamet için kullanıldığına dair tespit edilen ilk örnek, Memleketeyn Voyvodası (Eflak-Boğdan Prensi) Alexandru Ioan Cuza'nın (1820-1873) konaklamasıdır. 1864 yılının Temmuz'unda gerçekleşen ziyaret, Prens'in İstanbul'a yaptığı ziyaretlerin ikincisidir. "*Misafirhanenin üst katında vâki deryaya nâzır*" odanın (günümüzde 9 No'lu oda) Prens'in konaklaması için hazırlanmış olduğu ve bu odaya emaneten birçok yatak malzemesinin (atlas yorgan, yastık vb.) tevdi edildiği tespit edilmiştir.²⁵ Prens bu ziyaretten büyük memnuniyet duymuş olacak ki ayrılışından önce kasrın güvenliğinden sorumlu olan Küçüksu Karakolhanesi mensuplarına yüklü bir bahşiş bırakmıştır.²⁶ Bu olaydan anlaşıldığı üzere, biniş amaçlı inşa edildiği için içerisinde yatak odası bulunmayan kasra, tıpkı Cumhuriyet döneminde olduğu gibi, misafirlerin konaklaması için yatak ilave edilmiştir.

19 Zabit Acer, "Dük de Brabant'ın İstanbul Yolculuğu 1860", *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9/7 (Summer 2014), 99.

20 Royal Collection Trusts, <https://www.rct.uk/collection/themes/exhibitions/cairo-to-constantinople/the-queens-gallery-buckingham-palace/the-prince-of-wales-journal-6-february-14-june-1862>, Görüntü No: 0174, Erişim Tarihi: 08.03.2021.

21 Ahmed Cevdet Paşa, *Maruzat*, Haz. Yusuf Halaçoğlu, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1980, 41.

22 Nuran Kara Pilehvarian, Sena Belviranlı, "İngiltere Veliahtı Prens Edward'ın (Kral VII. Edward) 1862 ve 1867 Yıllarındaki İstanbul Ziyaretleri ve Gezdiği Yapılar Çerçevesinde Osmanlı Teşrifatındaki Değişimler," *Megaron Dergisi*, 2018, 615.

23 BOA, HR. MKT. 405.95 (6 Ağustos 1862), İ.HR.193,10901 (1 Temmuz 1862). Bu ödemeye, Lokantacı Tepalse tarafından pişirilmesiyse şekerleme ve dondurma ile aşçı ücretleri ve ayrıca kaşık takımları ve kayık ve hamal ücretleri dâhildir. "*Taam masârifi 8.981 guruş, sofrta takımının idâre ve nakliyesi masârifi 1.232 guruş, aşçı ve hademe yevmiyesi 2.500 guruş, gümüş takımlarının temizliği masârifi 1.000, toplam 12.603 guruş.*"

24 BOA, HR.MKT.415-25 (23 Ekim 1862).

"*Küçüksu kasrı hümayununda fehâmetlü İtalya kralzadeleri hazeratına verilen ziyafet-i seniyyede on dört bin beş yüz kırk bir guruş...*"

25 BOA, TSMA. e. 121-44.

26 6 nefer çavuşa 80 adet Fransız lirası ve diğer görevlilere 353 lira dağıtılmıştır. HR. MKT.489-12 (20 Temmuz 1864).

Cuza'nın 23 Şubat 1866'da Birleşik Prenslikler olarak adlandırılan Eflak ve Boğdan yönetiminden azledilmesinin ardından, ilk Romanya Kralı olacak I. Charles (I. Carol) göreve gelmiştir. Rumen olmayan bu Prens, idareye geldikten sonra Cuza gibi İstanbul seyahatine çıkmıştır. Selefi gibi, Prens'in ikameti için de Küçükku Kasrı seçilmiştir. Prens, 24 Ekim 1866'da Varna'dan İstanbul'a İzzettin Vapuru ile ulaşmış ve Dolmabahçe'de Sultan Abdülaziz tarafından kabul edilmiştir. Ertesi gün Sadrazam Mütercim Rüştü Paşa, Hariciye Nazırı Âli Paşa ve Başyaver Cemil Paşa'nın aralarında olduğu bir heyet Küçükku Kasrı'na gelerek Prens'i ziyaret etmiştir. Başyaver, Padişah'ın hediyesi olarak parlak taşlarla bezeli Şam işi bir kılıcı Prens'e takdim etmiştir. Prens, Küçükku Kasrı'ndan 30 Ekim günü ayrılmıştır.²⁷ O da tıpkı selefi gibi Küçükku Karakolhanesi'ne bahşiş bırakmıştır.²⁸

Sultan II. Abdülhamid'in (1876-1909) döneminde kasırlar daha az kullanılmıştır. Sultan, Cuma namazını ekseriyetle Yıldız Sarayı'nın yanındaki Hamidiye Camii'nde eda ettikten sonra saraya geri dönmüştür. Cuma selamlıkları için padişahların saraydan çıkarak İstanbul'un muhtelif camilerinde Cuma namazını edayı müteakip bir kasır veya köşke uğrama âdetleri de bu dönemde askıya alınmıştır. Ancak Padişah, saltanatı süresince biniş kasırlarının metruk ve bakımsız kalmaması için gerekli onarımları yaptırmıştır.²⁹ Sultan II. Abdülhamid sözü edilen biniş kasırlarına gitmese de dönemin diplomatik misafirlerinin ağırılanmasında bu kasırlardan sıklıkla faydalanmıştır.

27 Cătălina Opaschi, "Le Journal de Voyage du Prince Charles I à Constantinople, Octobre 1866", *Muzeul Național*, 18/24 (2006), 225.

28 BOA, HR. MKT 564-58 (22 Kasım 1866).

"Memleketeyn Voyvodası Prens Şarlıdan teftiş zabitanı ve çavuş neferatına 6.995 kuruş..."

29 Bkz. BOA, Y.PRK. HH. 14-25 (12 Eylül 1884); HH,İ 72-15 (24 Ekim 1888); HH,İ 101-79 (1 Mayıs 1896).

1895 yılındaki İstanbul depremi dolayısıyla 10.395 gurus masrafla kasrın tamiri Abdülhamid devrinde gerçekleştirilmiştir. TSMA. e. 929-111 (1 Ocak 1900). Genel kasırlarda döşeme masrafları için bkz. Y.MTV 35-48 (23 Eylül 1888). Kasrın Paşa Dairesi'nin restorasyonu, balkon küfeki taşının tesviyesi (23 Eylül 1888).

Kasırda Sultan II. Abdülhamid'in konuğu olarak ağırılan bir yabancı misafir de İran hükümdarı Nasreddin Şah'ın amcası Şehzade Murad Hisamüssaltana (1817-1882) olmuştur. 2 Ekim 1880'de Rusya'daki diplomatik görüşmelerinin ardından Kudüs güzergâhında bulunan İstanbul'a uğrayan Şehzade Murad'ı İran sefiri Münif Paşa başteşrifatçısı ve mihmandarı olarak Anadolu Kavağı'nda karşılamıştır. Kendisine tahsis edilen Meserret Vapuru ile Göksu Kasrı'na gelen Hisamüssaltana, Küçükku Kasrı'nda ağırılanmıştır. Murad Hisamüssaltana, İranlı hacıların sefernâme geleneğini takip etmiş ve bir eser kaleme almıştır. Böylelikle, Osmanlı kaynaklarında pek bahsedilmeyen bu ziyaret hakkındaki bilgiler Murad Hisamüssaltana'nın hatıralarında bulunmaktadır. Yıldız Sarayı'nda resmî törenlerle karşılanan İranlı misafir, Sultan II. Abdülhamid tarafından oldukça iyi ağırılanmış, Yıldız Sarayı'nda iki kez yemeğe davet edilmiştir. Konakladığı Küçükku Kasrı'nı hatıratında detaylı şekilde betimlemiş olan misafire İran'ın Bâbiâli nezdindeki elçisi Muin'ül Mülük'ün yardımları ile kasırda bir ziyafet verilmiştir. İkinci çayı şeklinde düzenlenen etkinliğe İstanbul'daki yabancı elçiliklerin sefirleri ve maiyetleriyle beraber âyan ve eşraftan üç yüz kişi civarında katılım sağlanmıştır.³⁰

Kasrın bir diğer misafiri de 1881 yılında İstanbul'a gelen Kaşgar Hanı Yakub Han'ın oğlu Bek Kulu Han'dır.³¹ Kaşgar Hanlığı ve Çin arasında yaşanan mücadeleler sürecinde Sultan II. Abdülhamid ile Kaşgar Hanlığı arasında gelişen ilişkilerin yansımaları açısından önemli olan bu ziyarette Bek Kulu Han, kasırda Asakir-i Şâhâne'den Kolağası Ali Rıza ve İsmail Hakkı efendiler ile görüşmeler yapmıştır. Ali Rıza ve İsmail Hakkı efendilerin Kaşgar Han'ının yatılı misafiri olarak kasırda konaklamaları dikkat çekicidir.³²

30 Esra Doğan Turay, "Sultan II. Abdülhamid'in Konuğu İran Şehzâdesi Hisamüssaltana'nın 'Sefernâme-i Mekke' Adlı Eserinde Beytül Makdis Ziyareti (1297-98/1880-81)", *Journal of Islamic Jerusalem Studies*, 17/2 (2017), 13-15.

31 Çağatay Gönder, "Kaşgar Emirliği'nin Osmanlı Devleti'ne Tabiiyeti", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 15/30 (2016), 1-30.

32 BOA, MB.İ.82-5 (22 Eylül 1881).

3 Fredrick Percy Graves, *Galler Prensi Edward*, tuval üzerine yağlıboya, 139,5 x 89,5 cm, Env. No. 11/1204. Albert Edward'ın Sultan II. Abdülhamid'e ithaf edilen 1879 tarihli bu tablosunda, Prens'in üzerinde 1862 İstanbul seyahatinde takdim edilen yeşil kordonlu Nişân-ı Osmanî görünmektedir.

Kasrın ev sahipliği yaptığı diğer bir diplomatik ziyaret de İran Sefareti tarafından icra edilen davettir. 19 Ağustos 1882 tarihli bu pikniğe katılan İngiliz Elçisi Lord Dufferin'in eşi Lady Dufferin,³³ İran Elçisi Muhsin Han'ın tüm evli diplomatları yemeğe davet ettiğini belirtmiştir. Dar bir boğazdan kayıkların geçişinin güzelliğini gravürleri doğrularcasına

33 Lady Dufferin ve elçi eşi Bay Dufferin'in hayatı ve İstanbul seyahati için bkz. Seza Sinanlar Uslu, "Lord ve Lady Dufferin'in İstanbul Günleri (1882-1885)", OSARK, Sakarya: 2016, 193-211. Bu makalede İran Elçisi'nin tertip ettiği ve Lady Dufferin'in katıldığı kalabalık yemekten bahsedilmemiştir.

yazan Dufferin, 96 davetlinin bulunduğu yemeğe yedi çocuğu ile katılmıştır. İki saat kadar süren bu yemeğin oldukça intizamlı olduğunu ve çocuklarının çok eğlendiğini aktarmıştır. Ayrıca burada bulunan Avusturya Elçisi Baron von Calici'nin de çok memnun olduğunu bildirmiştir. Yemeğin ardından kararan havanın, onurlarına atılan havai fişekler ile aydınlatıldığı detayını da paylaşmıştır.³⁴ Dufferin'in kasırdan bahsetmemesi ve davetli sayısının fazla olması, yemeğin kasrın bahçesinde verilmiş olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

1883 yılının Ağustos ayında Karadağ Prensi Nikola, Sultan II. Abdülhamid'in misafiri olmuştur. Ayağının tozuyla Rus sefiri ile Küçüksu Kasrı'nda görüşen Prens, kasırdan bir hafta kalmıştır. Bu ziyarette, eşi Prenses Milena yanında değildir. 20 Ağustos 1883 tarihinde İzzettin Vapuru'yla kasra gelen misafir, Dolmabahçe ve Yıldız saraylarına ziyaretlerde bulunmuştur. Ayrıca İhlamur Kasrı'nı da gezen Nikola, bu ziyaretinde Mecidiye Nişanı'na layık görülmüştür. 22 Ağustos 1883 tarihinde kasırdan İngiltere, Fransa, Amerika gibi birçok ülkenin sefirleriyle bizzat görüşmüş ve 27 Ağustos 1883'te kasırdan ayrılmıştır. Ziyareti süresince gördüğü ilgiden memnun kalan Prens, Sultan II. Abdülhamid'e teşekkürlerini iletmiştir.³⁵ Prens kasırdan kaldığı süre boyunca Osmanlı-Karadağ sınır anlaşmazlığının çözümü için vükelâ ile görüşmelerde bulunmuştur. Nihayetinde uzlaşma sağlanmış ve Gökusu Mukavelenâmesi imzalanmıştır.³⁶ Prens Nikola, Prenses Milena ve oğlu Mirko ile beraber 1889 yılında İstanbul'a bir ziyaret daha yapmıştır.³⁷

İran Sefareti'nin Küçüksu mevkiinde yemek vermesinin bir teamüle dönüştüğü, dört yıl sonra, 25 Eylül 1886 tarihli evrakta anlaşılmaktadır.

34 Lady Dufferin, *My Russian and Turkish Journals, by the Dowager Marcioness of Dufferin and Ava*, New York: 1916, 219, <https://archive.org/details/myrussianturkish01duff>, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

35 BOA, Y.PRK.NMH.2-50 (30 Ağustos 1883).

36 Uğur Özcan, *II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı-Karadağ Siyasi İlişkileri*, Doktora Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2009, 250-260.

37 Gülden İrem Kazel, "Abdülhamid Dönemi Osmanlı-Karadağ İlişkileri", *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 3/6 (2019), 30.

Prens Nikola ve Prenses Milena'nın, Oğulları Prens Mirko ile yaptıkları İstanbul ziyareti Gökso Kasrı (Küçükso) önü, İstanbul

- 4 Uğur Özcan, *II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı-Karadağ Siyasi İlişkileri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2012. (Prenses Milena fotoğrafta yer aldığından, bu fotoğraf 1889 yılındaki ziyarete ait olmalıdır.)

Bu evrakta, Küçükso Kasrı'nda İran Elçisi tarafından verilen ziyafete Fransa, Almanya, Yunan sefirleri ve eşleri ile İngiliz Sefarethanesi'nden bazı memurların katıldığı nakledilmiştir. Silah tüccarı Azaryan Efendi'nin ziyafete katılmış olması dikkat çekmektedir.³⁸

Rus Hacı A. Koptev, Kudüs yolculuğu sırasında, kendisinden sonra hac ziyareti yapacaklara rehber olması amacıyla yazdığı kitabında 29 Mart 1887 sabahı Boğaziçi'nde gördüğü yapılara değinmiştir. Burada gördüğü çeşitli elçilik binalarını ve sarayları sıralayan yolcu, Küçükso Kasrı'nı "mimari süslemeleriyle çok zarif fakat bakımsız görünen küçük bir köşk" olarak tanımlamıştır.³⁹ Koptev, kasrı bakımsız görmüş olsa da hakikat böyle olmamalıdır. Zira kasır, sözü edilen dönemde diplomatik misafir ağırlayabilecek yetkinliktedir, hatta Osmanlı-Japon ilişkilerinde ilk örneği teşkil edecek ziyaret de ufuktur. Japonya İmparatoru'nun yeğeni olan Prens Komatsu'nun (1846-1903) ziyareti iki ülke ilişkileri için dönüm noktası olmuştur. Prens ve Prenses, Varna'dan hareket eden vapurla 29 Eylül 1887 günü

- 5 Prens Komatsu Akihito (F. Warrington Eastlake, Yamada Yoshiaki, *Heroic Japan - A History of the War between China & Japan*, Londra: Sampson Low, Marston & Company, 1897.)

Gökso önlerine gelmiş, buradan ikametlerine tahsis olunan Küçükso Kasrı'na geçmiştir. 5 Ekim günü, ezanî saat on birde misafirler için Yıldız Sarayı'nda büyük bir ziyafet düzenlenmiştir. Komatsu'ya mihamdar olarak Miralay Hakkı Bey ve Kaymakam Osman Bey tayin edilmiştir. Üç saate yakın süren yemekten sonra deniz yoluyla tekrar Gökso'ya gelen Prens ve Prenses'in⁴⁰ dokuz günlük Gökso ikametleri, kasır için önemli hatıralar arasına girmiştir. Prens Komatsu bu ziyaretten çok memnun kalmış, ülkesine döndükten sonra Padişah'a Krizantem Nişanı göndermek üzere diplomatik yazışmalarda bulunmuştur.⁴¹

38 BOA, Y.PRK PT 1-137, 26 Zilhicce 1303 (13 Eylül 1302).

39 Fatih Ünal, "Kudüs Yolcusu A. Koptev'in İstanbul Hatıraları (1887)", *TAD*, 34/57 (2015), 159-198.

40 *Tarik Gazetesi*, 1262 (1267), [6 Ekim 1887].

41 F. Şayan Ulusan Şahin, *Türk-Japon İlişkileri (1908-1876)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001, 21-23.

2 Temmuz 1888 tarihinde payitahtın Alman Sefareti'nde görev almış Joseph Maria von Radowitz (1839-1912), İstanbul'a gelmiş ve ikameti için kendisine Küçüksu Kasrı tahsis edilmiştir. Salih Münir Paşa, Radowitz'in bu ziyaretten çok memnun kaldığını ve kasrın tahsisi için teşekkürlerini iletmiş ve aktarmıştır. Maiyetinin biri oğlu olmak üzere iki zabitten oluştuğu bilinmektedir.⁴² Öncesinde altı sene kadar Almanya'nın Osmanlı sefareti'nde görev yapmış ve ziyareti sürecinde Padişah ile Yıldız Sarayı'nda görüşmüş olan Radowitz, ayrıca kendi elçiliğinde de bir yemeğe katılmıştır. Osmanlı Devleti'nin Radowitz'e verdiği önem, Topkapı Sarayı'nda bulunan ve ancak imtiyazlı misafirlerin girebildiği Müze-i Hümayûna ziyaretçi olarak kabul edilmesinden de anlaşılmaktadır.⁴³ Dönemindeki birçok Alman ve Fransız diplomat gibi Radowitz de arkeolojiye düşkündür. Zengin bir arkeolojik eser koleksiyonu olan Radowitz'ten bazı eserler satın alınarak Âsâr-ı Atika'ya (günümüzde Arkeoloji Müzesi) kazandırılmıştır.⁴⁴

Sultan II. Abdülhamid dönemindeki diplomatik ilişkilerde Almanya'nın ayrı bir yeri vardır. Wilhelm'in ikinci İstanbul ziyaretinin ardından 1901 yılında Alman Çeşmesi'nin inşası bu noktada somut bir gelişme olmuştur. Türk-Alman ilişkilerinin bu döneminde, Mecklenburg Grandükü Johann Albrecht von Mecklenburg (1857-1920), eşi ve birkaç akrabası ile Sultan'ın misafirleri olmuştur. Daha sonra, 5 Ağustos 1901 tarihinde Dük ve maiyeti, Ahmed Ali Ağa'nın refakatiyle beş çifte kayık ve bir istimbotla Küçüksu Kasrı ve Gökusu mesiresine ulaşmıştır. Yıldız Sarayı'na yaptıkları bir ziyarette ziyafetle onurlandırılan Dük, murassa Osmanî nişanı ile ödüllendirilmiştir.⁴⁵

Sultan Mehmed Reşad (1909-1918) döneminde Küçüksu Kasrı'nın ikametlerden ziyade günübirlik kullanımlara ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Sultan Mehmed Reşad, 1 Temmuz 1910 günü Cuma selamlığını müteakip Harbiye Nazırı Mahmud Şevket Paşa, Bahriye Nazırı Salih Paşa, Meclis-i Mebûsan Reisi Ahmed Rıza Bey, Başkatip ve Başmâbeynci ile beraber Gökusu Kasrı'nda öğle yemeği yemiştir. Başmâbeynci Lütfi Simavi, sarayda yalnız başına yemek yiyen Padişah'ın bu tür geziler vesilesi ile kalabalık sofralarda bulunmaktan keyif aldığını aktarmıştır.⁴⁶

Ziyaretçi Adı	Variş Tarihi	Geldiği Ülke
Grandük Konstantin Nikolayeviç Romanov	1858	Rus İmparatorluğu
Dük de Brabant (II. Leopold)	29 Nisan 1860	Belçika
Galler Prensi (VII. Edward)	26 Mayıs 1862	Birleşik Krallık
I. Umberto (İtalyan Kralzade)	1862	İtalya
Alexandru Ioan Cuza	1864	Eflak-Boğdan Prenslığı
I. Carol (I. Charles)	24 Ekim 1866	Eflak-Boğdan
Sultan Murad Hüsamüssaltana	1880	İran
Bek Kulu Han	Eylül 1881	Kaşgar Hanlığı
I. Nikola	20 Ağustos 1883	Karadağ Prenslığı
Komatsu Akihito	29 Eylül 1887	Japonya
Joseph Maria von Radowitz	2 Temmuz 1888	Almanya
Grandük Johan Albrecht	Ağustos 1901	Almanya

42 BOA, Y. PRK. TŞF. 2-40 (2 Temmuz 1888).

43 BOA, TSMA. e 240-94 (9 Temmuz 1888).

44 BOA, Y.A.HUS.263-80 (14 Ağustos 1892).

45 BOA, Y.PRK.ZB., 28-91 (5 Ağustos 1901), DH. MKT. 2517-22. " ...fehmetlü dük jan alber dö Meklemburg hazretlerine murassa' osmani nişanı ihsan buyrulduğundan muamele-i lazimenin..." BEO, 1708-128072.

46 Kemalettin Kuzucu, "Balkanlar'da Son Osmanlı Padişahı: Sultan V. Mehmed Reşad'ın 1911 Yılındaki Rumeli Seyahati", *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/2 (2017), 3.

Sonuç

Bu çalışmada, Küçükü Kasrı'nın diplomatik amaçlar ile kullanımını incelenmiş olup, kasrın günlük kullanım amacına ek olarak yabancı misafirleri ağırlama süreci gözlemlenmiştir.

Kırım Harbi'ni müteakiben barış yıllarında Osmanlı-Rus ilişkileri restore edilirken Rus Çarı'nın kardeşi Grandük Konstantin, İstanbul'a gelmiştir. Bu vesile ile kasır, ilk diplomatik misafirini ağırlamıştır. Kasrın kullanım süreci, Sultan Mehmed Reşad devrine kadar devamlılık göstermiştir.

Sultan II. Abdülhamid döneminde sürekli olarak Yıldız Sarayı'nın kullanımda olması, Padişah'ın diğer kasır ve köşklere önem vermediği fikrinin hatalı olarak literatürde yayılmasına sebep olmuştur. Çalışmamızda kendi ikameti için Yıldız Sarayı'ndan başka bir yeri uygun görmeyen Padişah'ın diplomatik kullanımlarda Küçükü gibi kasırlardan faydalanmış olduğu ve kullanıma hazır tutmak için kasırların onarımlarını yaptırdığı arşiv belgeleriyle gösterilmiştir.

Küçükü Kasrı misafirleri değerlendirildiğinde, büyük devletlerden yönetim erkinin başında olan kişilerin değil, onları temsil eden prenslerin ağırlandığı görülmektedir. Örneğin, Cuza ve Charles, Memleketeyn'i voyvoda olarak temsil etmektedir. Bunun yanı sıra Prens Albert Edward, Dük de Brabant gibi kişiler hâlihazırda veliaht olup devlet yönetiminde baş aktör olmamışlardır. Bununla birlikte gelen birçok devlet adamına nişanlar verilmiştir.

Büyük devletlerin idarecileri geldiğinde ise Küçükü Kasrı hem bu kişiler hem de nicelikli maiyetleri için uygun görülmediğinden Beylerbeyi Sarayı ve Yıldız Şale Köşkü gibi daha büyük mekânlar tahsis edilmiştir. İmparatoriçe Eugénie ve Alman Kayzeri Wilhelm'in ikametleri için yukarıda sözü edilen hanedan binaları tahsis edilmiştir. Sultan Mehmed Reşad döneminde yatılı diplomatik misafir ağırladığı tespit edilemeyen Küçükü Kasrı'nın, ziyafetler vesilesiyle Osmanlı devlet ricaline ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Sultan Vahideddin dönemindeki işgal yıllarında ise kasırların kullanımını mümkün olmamıştır.

Kaynakça

I. Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Belgeleri (BOA)

1. Yıldız Tasnifi

- Yıldız Hususi Mârûzat (Y.A.HUS).
- Yıldız Mütenevvi Mârûzat (Y.MTV).
- Yıldız Perakende Hazine-i Hâssa (Y.PRK.HH).
- Yıldız Perakende Nâme-i Hümayûnlar (Y.PRK.NMH).
- Yıldız Perakende Posta Telgraf Nezareti Mârûzâtı (Y.PRK.PT).
- Yıldız Perakende Evrakı Teşrifat-ı Umumiye Dairesi (Y.PRK.TŞF).
- Yıldız Perakende Evrakı Zabtiye Nezareti Mârûzâtı (Y.PRK.ZB).

2. Cevdet Tasnifi

- Cevdet, Saray (C.SM).

3. Mâbeyn-i Hümayûn Tasnifi

- Mâbeyn İradeler (MB.İ).

4. Hariciye Tasnifi

- Hariciye Nezareti Mektubî Kalemi (HR.MKT).

5. Hatt-ı Hümayûn Tasnifi

- Hatt-ı Hümayûn (HAT).

6. Topkapı Sarayı Tasnifi

- Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TSMA.e).

7. İrade Tasnifi

- İrade Hariciye (İ.HR).

8. Hazine-i Hâssa

- Hazine-i Hâssa İradeler (HH.İ).

9. Bâbîali Evrak Odası

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Bâbîali Evrak Odası

10. Bâbîali Evrak Odası Dâhiliye Nezareti Evrakı

- Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemi (DH.MKT)

II. Kaynak Eserler ve İncelemeler

Acer, Zabit. "Dük de Braban'ın İstanbul Yolculuğu 1860", *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 9/7 (Summer 2014).

Ahmed Cevdet Paşa. *Maruzat*. Haz. Yusuf Halaçoğlu. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1980.

Ahmed Cevdet Paşa. *Tezahir*. Haz. Cavid Baysun. Cilt 2 (13-20), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1986.

Ali Cevad. *Fezleke*. Haz. Faik Reşit Unat. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1960.

Dingeç, Emine. "Osmanlı Padişahlarının Yazlık Saray Kültürü: Göç-i Hümayun (18. Yüzyıl)", *XVI. Türk Tarih Kongresi (20-24 Eylül 2010)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2015.

Doğan Turay, Esra. "Sultan II. Abdülhamid'in Konuğu İran Şehzâdesi Hisamüssaltana'nın 'Sefernâme-i Mekke' Adlı Eserinde Beytülmakdis Ziyareti (1297-98/1880-81)", *Journal of Islamic Jerusalem Studies*. 17/2 (2017).

Fossat, Guy. *Voyager avec Lamartine en Turquie, extraits ordonnés et illustrés du Nouveau voyage en Orient*. Mâcon: Académie de Mâcon, 2008.

Gönder, Çağatay. "Kaşgar Emirliği'nin Osmanlı Devleti'ne Tâbiyeti", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*. 15/30 (2016).

Kara Pilehvarian, Nuran, Sena Belviranlı. "İngiltere Velihtu Prens Edward'ın (Kral VII. Edward) 1862 ve 1867 Yıllarındaki İstanbul Ziyaretleri ve Gezdiği Yapılar Çerçevesinde Osmanlı Teşrifatındaki Değişimler", *Megaron Dergisi*. 2018.

Kazal, Gülden İrem. "Abdülhamid Devri Osmanlı-Karadağ İlişkileri", *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*. 3/6 (2019).

Kuzucu, Kemalettin. "Balkanlar'da Son Osmanlı Padişahı: Sultan V. Mehmed Reşad'ın 1911 Yılındaki Rumeli Seyahati", *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*. 2/2 (2017).

Opaschi, Cătălina. "Le Journal de Voyage du Prince Charles I à Constantinople, Octobre 1866", *Muzeul Național*. 18/24 (2006).

Özcan, Abdülkadir. "Fatih'in Teşkilat Kanunnamesi ve Nizam-ı Âlem için Kardeş Katli Meselesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*. (Fatih Sultan Mehmed'e Hatıra Sayısı). 33 (1980/1981).

Özcan, Uğur. *II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı-Karadağ Siyasi İlişkileri*. Doktora Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2009.

Sağdıç, Zafer. *Üç Osmanlı Sarayında İşlev ve Mimarlık Bağlantısı*. Doktora Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2006.

Sarıcaoğlu, Fikret. "Üsküdar'da Osmanlı Padişahları: Göçler, Binışler ve Selamlıklar, XVIII. Yüzyıl", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V*. Cilt 2, İstanbul: 2007.

- Taşer, Nesrin. *Küçükku Kasrı*. 2. Baskı, İstanbul: Milli Saraylar Yayınları, 2018.
- Toprak, Seydi Vakkas. *Nuri Tarihi (Metin-İnceleme)*. Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, 2011.
- Türkgeldi, Ali Fuad. *Görüp İştiklerim*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987.
- Uluslan Şahin, F. Şayan. *Türk-Japon İlişkileri (1876-1908)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.
- Uslu, Seza Sinanlar. "Lord ve Lady Dufferin'in İstanbul Günleri (1882-1885)", *OSARK*. Sakarya: 2016.
- Uşaklıgil, Halid Ziya. *Saray ve Ötesi*. Haz. Nur Özmel Akın. 2. Baskı, İstanbul: Özgür Yayınları, 2012.
- Ünal, Fatih. "Kudüs Yolcusu A. Koptev'in İstanbul Hatıraları (1887)", *TAD*. 34/57 (2015).
- Vignes-Dumas, Claire. "Charles Séchan İstanbul'da", *Millî Saraylar Sanat - Tarih - Mimarlık Dergisi*. Çev. O. Nihat Bişgin. 9 (2012). İstanbul: Milli Saraylar Yayınları.

III. Gazete

Tarik Gazetesi, 1262 (1267), 1887.

IV. İnternet Kaynakları

- Eyice, Semavi. "Küçükku Kasrı", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kucuksu-kasri>. Erişim Tarihi: 30.03.2021.
- Lady Dufferin. *My Russian and Turkish Journals, by the Dowager Marchioness of Dufferin and Ava*. New York: 1916. <https://archive.org/details/myrussianturkish01duff>. Erişim Tarihi: 30.03.2021.
- Öztekin, Özge. "Atıcılık Sporunda Bir Osmanlı Sultanının Performansını Dönemin Şiirinden Okumak: Tarih Manzumelerine Göre II. Mahmud'un Ok ve Tüfek Atıcılığı", *Folklor/Edebiyat*. 16/63 (2010). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/255279>. Erişim Tarihi: 30.03.2021.
- Royal Collection Trusts. <https://www.rct.uk/collection/themes/exhibitions/cairo-to-constantinople/the-queens-gallery-buckingham-palace/the-prince-of-wales-journal-6-february-14-june-1862>. Görüntü No: 0174. Erişim Tarihi: 08.03.2021.